

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ АВТЕНТИЧНИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ

*Сяська Н. В.,
викладач*

Рівненський державний гуманітарний університет

Постановка проблеми. У зв'язку з тим, що Україна увійшла до Болонської конвенції стало зрозумілим, що потрібні трансформації у галузі навчання іноземної мови. В цьому контексті всі методики викладання іноземних мов мають бути націлені на спеціалізацію навчання та максимальну адаптацію студентів до майбутнього контакту з іншомовним середовищем. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закон про вищу освіту, Концепція мовної освіти в Україні та Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти наголошують на створенні умов для розвитку мовної особистості спеціаліста, який досконало володіє мовними засобами, має розвинуті навички спілкування в усіх сферах іншомовного середовища.

Аналіз досліджень і публікацій. Загальні лінгводидактичні аспекти навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі розкрито в дослідженнях О. Бігич, Р. Мартинової, Н. Складенко, О. Тарнопольського, Г. Харлова, та ін. Висвітлено теоретичні аспекти формування іншомовної комунікативної компетенції (І. Баценко, С. Ніколаєва, С. Шатілов, М. Halliday, Н. Homsy, D. Hymes та ін.), вивчено методику формування англомовної соціокультурної (Н. Бориско, С. Верещагін, Г. Воробйов, В. Костомаров та ін.), культурно-країнознавчої (Л. Голованчук, В. Сафонова, N. Brooks, M. Byram та ін.), соціолінгвістичної (Н. Ішханян, Д. Левін, G. Brown та ін.), компетенцій тощо.

Загальна проблема, яка ще не вирішена. Водночас, у теорії і практиці навчання іноземної мови немає науково обгрунтованої методичної системи формування англомовної лексичної компетенції засобами автентичних поетичних творів у студентів мовних спеціальностей, які навчаються в педагогічних ВНЗ. Отже, є суперечність між наявністю спеціальних досліджень з означеної проблеми, її теоретичною і методологічною розробленістю в лінгводидактиці вищої школи і відсутністю спеціальної методики формування англомовної лексичної компетенції у студентів мовних спеціальностей засобами автентичних поетичних текстів.

Метою даної статті є опис та аналіз результатів експериментальної перевірки ефективності розробленої методики формування англомовної лексичної компетенції у майбутніх учителів засобами автентичних поетичних текстів.

Виклад основного матеріалу. Учені зазначають, що однією з найважливіших складових комунікативної компетенції є лексична. Запорукою успішного володіння іноземною мовою, що вивчається, є достатній рівень лексичної компетенції студентів як важливої складової іншомовної комунікативної компетенції загалом. Проблема навчання англомовної лексики перебуває в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних учених. Її розробка здійснюється в таких напрямках, як-от: визначення лінгводидактичних принципів відбору активного (продуктивного) та пасивного (рецептивного) словника для різних вікових груп в умовах шкільного і вузівського навчання (В. Бухбіндер, Л. Василенко, С. Калініна, В. Кондратьєва, М. Латушкіна, І. Рахманов, В. Сокирко, Л. Якушина, S. Eggert, Н. Casper-Hehne, P. Lorenzen, D. Krohn та ін.); способів рецептивного засвоєння іншомовної лексики для читання суспільно-політичних, науково-популярних, країнознавчих та художніх текстів (Н. Баранова, І. Фельснер, С. Фоломкіна, Г. Харлов, F. J. Hausmann, L. Legenhausen, D. Wolff та ін.) і сприйняття їх змісту на слух (М. Базіна, Н. Бичкова, М. Вайсбурд, С. Захарова, К. Hegyes, I. Schreiter, G. Solmecke та ін.); визначення форм запам'ятовування іншомовної лексики для її активного вживання в мовленні (М. Бурлаков, Ю. Гнаткевич, Б. Чуйков, О. Шамов, П. Яхно, U. Rampillon, C. Schouten-van Patengen та ін.); методів репродуктивного і продуктивного засвоєння вільних та стійких словосполучень для вдосконалення усно-мовленнєвих умінь (П. Гурвич, В. Коростельов, Ю. Кудряшов, З. Кузьменко, О. Стеценко, О. Тарнопольський, Н. Форкун, P. Balsliemke, W. Börner, P. Kühn, B.–D. Müller та ін.).

Зазначені дослідження розкривають основні методичні підходи до організації результативного навчання розуміння й уживання англомовного лексичного матеріалу, що вивчається, в існуючих умовах навчального процесу. Лише нещодавно навчально-естетичний потенціал АПТ почав привертати увагу вчених: запропонована методика використання ліричного твору як засобу формування міжкультурної компетенції (Д.В.Цикалов), Т.П.Камаєва та інші використовують АПТ для навчання читання [3], Г.І.Подосиннікова, В.В.Шерстюк акцентували на важливості проводити поглиблену роботу над АПТ у середній школі [4]; хоча широко використовується поетичний твір у зарубіжній методиці.

Усе це змушує переосмислити цілі, завдання і технології навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах, враховуючи при цьому наявний багатий національний і міжнародний досвід у цій сфері. Отже, метою нашого дисертаційного дослідження є розробка методики формування англомовної лексичної компетенції (далі АЛК) у майбутніх учителів засобами автентичних поетичних текстів (далі АПТ).

Поняття «експеримент» є неоднозначним. Однак, деякі вчені наголошують, що експеримент – є не методом, а скоріше групою методів [1:5]. Експеримент – це спеціально організований досвід діагностики й перетворення педагогічної діяльності в суворо фіксованих і навмисно варійованих умовах, що дозволяє виявити ступінь впливу окремих факторів чи умов на результати процесу. Щодо методики викладання іноземних мов, М. Ляховицький розглядає експеримент як метод досвідного пізнання закономірних зв'язків процесу навчання іноземної мови, в якому зв'язки окремих елементів навчального процесу варіюються в умовах, які враховуються, а об'єктом є процес навчання іноземної мови в його загальних та окремих проявах [2:43].

На першому етапі експерименту було сформульовано гіпотезу, визначено мету, завдання, структуру експерименту, виділено об'єкт контролю, критерії оцінювання лексичних умінь студентів, які перевірялися наприкінці кожного етапу експериментального навчання за методикою формування АЛК майбутніх учителів засобами АПТ.

На етапі підготовки експерименту було висунуто таку гіпотезу, яка полягала в тому, що сформованості англомовної лексичної компетенції майбутніх учителів можливо досягти, якщо реалізувати такі умови:

- цілеспрямований відбір і впровадження у зміст навчання автентичних поетичних творів;
- поетапне формування англомовної лексичної компетенції і забезпечення міжпредметних зв'язків дисциплін англомовного циклу у формуванні АЛК майбутніх учителів засобами автентичних поетичних текстів;
- занурення студентів в активну англомовну мовленнєву діяльність;
- реалізація соціокультурного підходу із використанням автентичного поетичного матеріалу до вивчення іноземної мови;
- єдність аудиторної і позааудиторної роботи студентів у формуванні лексичної компетенції засобом автентичних поетичних текстів, що сприяє пошуку, аналізу й інтерпретації інформації лінгвокраїнознавчого змісту, закладеної у ПТ;

- наявність системи вправ із формування ЛК студентів мовних спеціальностей засобами АПТ.

Відповідно до визначеної гіпотези, мета експериментального дослідження полягала в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці методики формування АЛК студентів мовних спеціальностей засобами автентичних поетичних текстів. Загальний план експериментального навчання складався із реалізації лінгводидактичної моделі навчання та системи вправ з формування АЛК студентів мовних спеціальностей.

Було розроблено два варіанти експериментальної методики (основний та варіативний). Варійованою умовою була розбіжність у використанні певних типів завдань:

1) студенти ЕГ-1 працювали на заняттях за підібраними викладачем-експериментатором автентичними поетичними матеріалами та на основі розробленої системи вправ для формування англомовної лексичної компетентності. Проте, їх виконання не передбачало надання більшого акценту спеціально орієнтованим вправам на аналіз лексико-стилістичних засобів виразності у поетичному тексті. Тобто виконання вправ на розвиток вмінь проводити лексико-стилістичний аналіз поетичного тексту не передбачало їх систематичного і послідовного використання.

2) в ЕГ-2 студенти виконували такі ж само вправи з аналогічним лексичним наповненням. Однак, у межах розробленої системи вправ студенти ЕГ2 виконували серію завдань, спрямовану на більш глибокий розвиток стилістичних вмінь студентів, а саме: спеціальна увага приділялася вивченню лексико-стилістичних засобів виразності у поетичному тексті, тобто викладач поєднував роботу щодо збагачення словникового запасу студентів і розвитку вмінь проводити лексико-стилістичний аналіз тексту.

Зауважимо, що вибір шляху підвищення ефективності методики, запровадженої в другому її варіанті, пояснюється прагненням студентів оволодіти системою лінгвістичних знань, які включають в себе знання фонетичних, лексичних, граматичних, словоутворюючих явищ і закономірностей функціональних різновидів мови, необхідних для формування англомовної ЛК.

Проведення експерименту передбачало реалізацію таких етапів: пошуково-розвідувального, констатувального, формувального і прикінцевого. На пошуково-розвідувальному етапі експерименту було проведено анкетування студентів з метою виявлення ефективності використання АПТ на заняттях з ПУМП та рівень обізнаності з прийомами роботи з АПТ, та анкетування викладачів, щодо переваг автентичних поетичних творів над учбовими текстами. На пошуково-розвідувальному етапі використовувались діагностичні методи: анкетування викладачів та студентів мовних спеціальностей з метою виявлення рівня сформованості АЛК засобами автентичних поетичних текстів, бесіди з викладачами і студентами, вивчалася організація навчання лексичного аспекту мови через системи вправ. На констатувальному етапі проводився передекспериментальний зріз з метою встановлення рівня сформованості АЛК студентів мовних спеціальностей засобами автентичних поетичних текстів, а також наявних теоретичних знань (лінгвістичних, літературознавчих, фонових) і підготовка експериментальних матеріалів. Формувальний етап експерименту передбачав проведення експериментального навчання за експериментальною моделлю формування АЛК студентів мовних спеціальностей засобами автентичних поетичних творів з використанням розробленої системи вправ з метою перевірки дієвості цієї моделі. На прикінцевому етапі проводився післяекспериментальний зріз з метою встановлення підсумкового рівня сформованості АЛК та вмінь вживати лексику соціокультурного характеру (фонову, безеквівалентну, високого стилю, з національними реаліями) у професійній діяльності.

Проведення анкетування студентів та викладачів і зіставлення анкетних даних у формі відповіді, вказали на необхідність використання поетичних творів, на основі яких може відбуватися формування мовленнєвих лексичних навичок та вмінь, перш за все у процесі читання та говоріння, що саме вони створюють умови для розвитку креативних здібностей студентів. Дані опитування свідчать про усвідомлення студентами необхідності використання АПТ, як засобу для формування англомовної лексичної компетентності у процесі навчання іноземної мови.

Для того, щоб визначити рівні сформованості АЛК у студентів мовних спеціальностей, було виділено такі критерії: когнітивно-лінгвістичний критерій з показниками: обізнаність з основними літературознавчими знаннями, що необхідні для оволодіння інформацією АПТ; обізнаність із автентичними поетичними творами та їх особливостями; обізнаність із фоновими знаннями, що пов'язані із культурою країни, та семантикою лексичних одиниць лінгвосоціокультурного компонента; соціокультурний критерій з показниками: вміння адекватного сприйняття лексики високого стилю і розуміння її значення; вміння розуміння лексичних, мовних засобів виразності мовлення, фонетичних та пунктуаційних особливостей; вміння застосовувати та інтерпретувати лінгвокультурні факти англійських АПТ у своєму мовленні; методичний критерій з показниками: вміння майбутніх учителів обирати, систематизувати автентичний поетичний матеріал з урахуванням методичних складностей його вивчення; вміння планувати роботу з аналізу АПТ; вміння індивідуального, творчого підходу до автентичного поетичного твору.

Спирючись на результати, отримані після виконання студентами експериментальних завдань, згідно з кожним критерієм було визначено рівні сформованості у студентів АЛК: високий, середній, низький.

Згідно з результатами констатувального етапу, високий рівень сформованості англомовної усної дискурсивної компетенції мають лише 7% студентів ЕГ-1, 7% студентів ЕГ-2, 10% КГ. Середній рівень було виявлено лише у 18% студентів ЕГ-1, 13% студентів ЕГ-2, 14% КГ. Переважна більшість студентів знаходилася на низькому рівні: 75% у ЕГ-1, 80% у ЕГ-2, 76% у КГ.

Проміжний зріз виявив певні зміни. Так, в ЕГ-1 кількість студентів з високим рівнем сформованості АЛК підвищилася на 7% (з 7% до 14%), із середнім – 14% (з 18% до 32%). На низькому рівні кількість студентів зменшилася на 21% в ЕГ-1 (з 75% до 54%). В ЕГ-2 кількість студентів з високим рівнем сформованості АЛК підвищилася на 10% (з 7% до 17%), із середнім – на 17% (з 13% до 30%), на низькому рівні зменшилася на 27% (з 80% до 53%). У КГ кількість студентів з високим рівнем сформованості АЛК підвищилася на 4% (з 10% до 14%). На середньому рівні кількість студентів збільшилася на 3% (з 14% до 17%). Низький рівень сформованості АЛК було зафіксовано в 69% студентів (було 76%).

Прикінцевий зріз виявив істотні зміни в рівнях сформованості АЛК. Так, в ЕГ-1 з високим рівнем сформованості АЛК виявилось 32% студентів (з 7% на початку навчання), 37% студентів ЕГ-2 (було 7%). В КГ кількість студентів з високим рівнем сформованості АЛК змінилася на 7% (з 10% до 17%). Середній рівень було зафіксовано у 43% студентів ЕГ-1 (було 18%), 40% в ЕГ-2 (було 13%), 21% у КГ (було 14%). Низький рівень було виявлено у 25% студентів ЕГ-1 (було 75%), 23% студентів ЕГ-2 (було 80%), 62% студентів КГ (було 76%).

На базі отриманих результатів дослідження були укладені методичні рекомендації щодо ФАЛК у майбутніх учителів засобами автентичних поетичних текстів.

Отже, результати, отримані в ході експериментального навчання, майже повністю співпадають з очікуваними, що підтверджує вихідну гіпотезу нашого дослідження.

Висновки. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування англомовної лексичної компетентності у майбутніх учителів засобами АПТ. Перспективним напрямком може стати подальша розробка

підходів, прийомів та методів для роботи з автентичними поетичними текстами на практичних заняттях з англійської мови та заняттях із інших дисциплін англомовного циклу з метою розробки методики формування англомовної лексичної компетентності студентів старших курсів і магістрантів спеціальності «Іноземна мова і література» в усіх аспектах мовленнєвої діяльності.

Резюме. У статті розглянуто і доведено ефективність розробленої методики формування англомовної лексичної компетентності у майбутніх учителів засобами автентичних поетичних текстів, описано аналіз результатів експериментальної перевірки. **Ключові слова:** лексична компетентність, автентичні поетичні тексти, ефективні прийоми, лексико-стилістичний аналіз.

Резюме. В статье рассмотрена и доказана эффективность разработанной методики формирования англоязычной лексической компетентности у будущих учителей средствами аутентичных поэтических текстов, описано анализ результатов экспериментальной проверки. **Ключевые слова:** лексическая компетентность, аутентичные поэтические тексты, эффективные приемы, лексико-стилистический анализ.

Summary. This article describes analysis of experimental verification. The effectiveness of the developed method of forming English lexical competence of future teachers by means of authentic poetic texts is examined and proved. **Keywords:** lexical competence, authentic poetic texts, efficient ways, lexical-stylistic analysis.

Література

1. Загвязинский В.И., Поташник М.М. Как учителю подготовит и провести эксперимент / В.И. Загвязинский, М.М. Поташник. – М.: Педагогическое общество России, 2004. – 144 с.
2. Ляховицкий М.В. Общая методика обучения иностранным языкам: [учеб. пособие для филол. фак. вузов] / М.В. Ляховицкий. – М.: Высшая школа, 1991. – 306 с.
3. Камаева Т. П. Поэзия на уроке иностранного языка: современные подходы к обучению чтению / Т. П. Камаева, Л. В. Карпова, И. М. Деева // Иностранные языки в школе. – 1996. – № 3. – С. 19-28.
4. Подосинникова Г.І. Експериментальна перевірка ефективності комплексу вправ з навчання ідіоматичних предикативних конструкцій англійського розмовного мовлення // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія “Педагогіка та психологія”. – К.: Вид. центр Київського держ. лінгв. ун-ту, 2001. – Вип. 4. – С. 75-82.